

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

1991-yildan
chiqa boshlagan

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

2022-yil. 7-son

ISSN 2010-5584

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

til.adabiyot.uz www.tilvaadabiyot.uz til.adabiyot@mail.uz www.tilvaadabiyot.uz til.adabiyot@mail.uz www.tilvaadabiyot.uz til.adabiyot@mail.uz www.tilvaadabiyot.uz til.adabiyot@mail.uz www.tilvaadabiyot.uz

XALQARO FAN OLIMPIADALARI G'OLIBLARINI QUTLAYMIZ!

Ushbu sonda

Dolzarb mavzu

Klaster tamoyillarining
uzluksiz ta'lim
integratsiyasi
jarayonlariga ta'siri

18
bet

Tahlil

Nosir Fozilov esse-
xotiralarida o'zbek-qozoq
ijodkorlari siymosi

21
bet

Tadqiqotlar

Maktab darsliklarini
lingvistik ekspertiza qilish
zarurati

29
bet

Из опыта преподавателя

Выражение не-темных
отношений в простом и
сложном предложении

62
bet

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

2022-yil. 7-son.

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING | SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Tahrir g'ur'ati:

Baxtiyor SAIDOV
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'liqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qozoqboy YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Qayum BAYMIROV
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Emma TOROSYAN

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
vab-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnaldan ko'chirib bosilgan maqolalar "Til va adabiyot ta'limi" dan otindi, deb izohlanishi shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kelmaydigan fikr-nulohazalari bosilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqrib qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Bosmaxonaga. 2022.25.07. da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz beshimi 60x841/8. Shartli bosma tabog'i 6,0. «Arab» garniturasini. 10, 11 kegl. «ECO TEXTILE PRODUCT» MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Buyurtma Adadi 1200 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

MUNDARIJA

DOLZARB MAVZU	
Rahmatulla Barakayev. Zafar Diyorning zafarli ijodi	3
DOLZARB MAVZU	
Shaxdo Botirova. Klaster tamoyillarining uzluksiz ta'lim integratsiyasi jarayonlariga ta'siri	5
DARS - MUQADDAS	
Sadoqat Ro'ziyeva. To quyosh sochgayki nur	9
Ra'no Absalomova. Ot va uning uslubiy xususiyatlari	11
METODIK TAVSIYA	
Mukhlisa Karimova. Multimodal writing tasks: newsletters	13
Shahzoda Musayeva. "Scavenger hunt" metodi yordamida kursantlarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish	15
Turdali Sultanov. Problematic aspects related to the use of educational technologies and interactive methods in the classroom	18
TAHLIL	
O'tkir Abdunazarov. Nosir Fozilov esse-xotiralarda o'zbek-qozoq ijodkorlari siyosati	21
Dilafuz Sarimsakova. Chet tilda sotsiolingvistik kompetensiyani rivojlantirishning amaldagi holati tahlili	23
Jandos Bayzakov. From literary influence to creative self-determination	24
Kairat Mambetaliev. The tradition of reflection of world literary styles in uzbek and kazakh poetry	27
TADQIQOT	
Zavqiddin Suvonov. Maktab darsliklarini lingvistik ekspertiza qilish zarurati	29
Zulfiya Berdiyeva. Xorijiy antropomlarning diskursiv-pragmatik xususiyatlari	31
Shaxnoza Qayumova. O'zbek tilshunosligida taqinchoq nomlarining lingvistik tadqiqi	33
Navbahor Mamataliyeva. Ingliz va o'zbek tillaridagi vatan mazmunli aforizmlarning qiyosiy tahlili	35
Maftuna Avalboyeva. Ingliz va o'zbek tillaridagi noekivalent leksika tasnifi va metodik aspektlari	36
Gulrukh Yusupova. The importance of assessment in language teaching processes	38
Iqbol O'razova. Belgi-xususiyat bildiruvchi frazemalarning semantik tahlili	39
Gulrukh Eshonkulova. Lingvodidaktika - tillar nazariyasini o'qitish tasnifi	42
Jo'rabek Yuldashev. Usmon Nosir she'riyatida oy kosmonimi asosida shakllangan birliklar lingvopostikasi	43
KICHIK TADQIQOT	
Gulnaz Jarilkasimova. Kursantlarning ingliz tili bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda axborot-metodik ta'minot	45
Safura Xudoyorova. Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik va paremiologik birliklarning lingvopragmatik xususiyatlari	47
МЕТОДИКА. ОПЫТ	
Sayfira Matkarimova. Относительные прилагательные	49
Zulxumor Xasanova. Синтез проектной и интегрированной технологий обучения	52
Erkin Жексенбаев. Чингиз Айтматов. Очерк жизни и творчества	53
ИСПОЛЬЗУЙТЕ ЭТИ МАТЕРИАЛЫ	
Сурайё Хамраходжаева. Письменная речь в учебно-познавательной коммуникативной деятельности и роль овладения техникой письма при обучении немецкому языку	56
ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАТЕЛЯ	
Дялдора Хашимова. Лингводидактические особенности изучения русских реалий в аудитории с узбекским языком обучения	58
Эльвина Велишева. Выражение целевых отношений в простом и сложном предложении	62
Исламбек Юсупов. Изучение творчества С.Мажитова в школе	64
Виктория Дворяшова. Изучение одноставных неопределенно-личных предложений	65
ЯЗЫКОЗНАНИЕ	
Светлана Ярцева. Заимствование как следствие языкового контактирования	69
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ	
Nilufar Sandova. Творчество Абдуллы Кадыри и национальный дух	71
К ЮБИЛЕЮ ПОЭТА	
Гульнора Мансурова. К 110-летию со дня рождения Усмана Насыра	73
НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЕ	
Жавокир Темуров. Мифологизация востока в поэзии А.А.Ахматовой	75
ОБСУЖДАЕМ, СПОРИМ	
Мадинабону Ахмедова. Дистанционное обучение РКИ: pro et contra	78
ВНЕКЛАССНАЯ РАБОТА	
Замира Нурманова. Литературная викторина по произведениям Карло Коллоди «Приключения Пинокио», Андрея Некрасова «Приключения капитана Врунгеля», Ганса Христиана Андерсена «Золотой мальчик»	79
Muqovani 3-betida: Muiyassar Mustafoyeva. She'riyat - ruh parvozi	

TIL VA ADABIYOT
TA'LIMI

ПРОПОДАВАТЕЛЬСКОЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

jurnali

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasini huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining Filologiya va Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

MAKTAB DARSLIKLARINI LINGVISTIK EKSPERTIZA QILISH ZARURATI

Annotatsiya. Maqolada maktab darsliklarini lingvistik ekspertiza qilish zarurati tadqiq etilgan. Badiiy matnning lingvistik ekspertizasini o'tkazish bu – uslubiy dastur bilan bog'liq maxsus ilmiy va amaliy faoliyat sohasi. Badiiy matnning lingvistik ekspertizasi ekstremistik mazmuni mavjud materialda namoyon bo'lishini aniqlash uchun muhim.

Kalit so'zlar: badiiy matn, maktab darsligi, lingvistik ekspertiza, uslubiy dastur, ekstremistik mazmun.

Annotation: The article examines the need for linguistic examination of school textbooks. Linguistic examination of a literary text is a special field of scientific and practical activity related to the methodological program. Linguistic examination of a literary text is important to determine whether extremist content is reflected in existing material.

Keywords: literary text, school textbook, linguistic expertise, methodological program, extremist content.

Аннотация. В статье рассматривается необходимость лингвистической экспертизы школьных учебников. Лингвистическая экспертиза художественного текста представляет собой особую область научной и практической деятельности, связанную с методологической программой. Лингвистическая экспертиза художественного текста важна для определения того, находит ли отражение экстремистское содержание в существующем материале.

Ключевые слова: художественный текст, школьный учебник, лингвистическая экспертиза, методическая программа, экстремистское содержание.

Badiiy matnning lingvistik ekspertizasi deyilganda badiiy adabiyotda o'ta muhim bo'lgan leksik birliklarni tahlil qilish, shuningdek, tilshunos mutaxassisning inson badiiy-intellektual qobiliyati pozitsiyasi talab qiladigan haqoratli so'zlarni huquqiy va an'anaviy talqin qilish ko'zda tutiladi. Haqorat – zamonaviy huquqiy til va adabiyotshunoslikning salbiy ma'noli markaziy tushunchalaridan biri. Huquqiy jihatdan haqorat shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini pasaytirishning nomaqbul ifodalangan shakli sifatida ta'riflanadi. Badiiy matnning lingvistik ekspertiza amaliyotida munozarali nutq asarlarini tahlil qilish haqorat belgilarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Matnning tilshunoslikda o'rganilishi XX asrning 60–70-yillaridan boshlangan. A.A.Potebnya nutq faqat gaplardan emas, balki gapdan katta birliklardan iborat ekanligini [1: 30] qayd etgan. I.R.Galperinning ta'kidlashicha, matn nutq yaratilish jarayonining ishi, yozma hujjat shaklida obyektivlashtirilgan, sarlavha va turli xil leksik, grammatik jihatdan birlashtirilgan bir qator maxsus birliklar (superfeys birliklari)dan iborat. U mantiqiy va stilistik nuqtayi nazardan bog'lanadi hamda pragmatik munosabatga ega. [2: 112] Matnning asosiy xususiyatlari maxsus lingvistik birlik sifatida to'liqlik, izchillikda (grammatik va semantik) namoyon bo'ladi. I.R.Galperin matnning informativlik, prospekt, retrospektivlik, artikulyativlik, bitishuv, modallik, davomiylik, to'liqlik, subtekst kabi kategoriyalariga [2: 27] ishora qiladi. U matnning to'liqligi va mazmuniga alohida e'tibor qaratib, to'liq-

lik mutlaq tushuncha ekanligi va faqat fikrning matn tarkibida tugallanishi kerakligini ta'kidlaydi.

Adabiyotlardagi badiiy matnning lingvistik ekspertizasida lingvistik va huquqiy darajalami farqlash, birinchi navbatda, terminologik muammo sifatida qo'yiladi. Masalan, badiiy adabiyotda huquqiy va lingvistik nuqtayi nazardan haqorat nima? Muammo aynan shu asosdan kelib chiqadi va hal qilinadi. Savolning bu tabiati, yuqorida ta'kidlaganimizdek, badiiy adabiyot va nazariy tilshunoslikda realistlik yondashuv ustunlik qilishi bilan bog'liq. Badiiy adabiyotda nazariyalar markazida tegishli yoki noto'g'ri bayonotlar emas, balki asosli tushunchalar (so'zlar va atamalar) mavjud. Voqelikning noaniq, ba'zan turli vaziyatlarda bir-biriga o'xshamaydigan tarzda birikishi natijasida haqiqat haqida tushuncha (talqin) paydo bo'ladi.

Mutaxassis ma'ruzachining niyatini ochib berish uchun xabaming semantik yo'nalishini yashirin ma'noda qo'llashni anglatadi. Badiiy asarda tasvir harakat qiladi. Ekstralingvistik harakat aniqlanmagan hollarda badiiy matnda tasvimi harakatning dolzarbligi yoki nomuvofiqligi uchun baholash mumkin emas. Tasavvur qiling, obraz real hayot kontekstida emas, balki tiriklik makonidagi individual ong tufayli asl ma'no bilan mos kelmasligi mumkin. N.D.Arutyunovning fikricha, shaxs subtekstlar, qiziqishlar va ideallar bosimi ostida shakllanadi. Ammo tasviming asosiy maqsadi ma'lum bir obyekt yoki ularning sinfi bilan bog'liq to'plangan tajribani umumlashtirishdir. [3: 373]

O'zbek adabiyoti va maktab darsliklarini lingvistik ekspertiza qilish zarurati xususida gap borar ekan, shaxsni obro'sizlantirish va kamsitish masalasi ekstremistik mazmunning ifodasi o'laroq maydonga keldi. "Alpomish" dostonining maktab darsligiga kiritilgan epizodlarida noto'g'ri talqinlar ko'zga tashlanadi. Masalan:

*Aka senga aytadigan gapim bor,
Talash bo'пти boyning qizi zulfakdor.
Mard yigitning yori talash bo'lama,
Er yigitning yorin qalmoq olama?
Umid tortib senga arza qilibdi,
Xat ko'tarib o'n boybachcha kelibdi.
Anglamay onama xatni beribdi,
Endi bilib, singling olib kelibdi.
Qalmoqlardan checham jabr ko'ribdi,
Aka, aytgan so'zim og'ir olmagin,
Normoda ishini bunda qilmagin.*

Bu so'zlarni eshitib, Hakimbek normoda so'zini ko'ngliga og'ir olib, "Normoda degan gapning ma'nisi nima?" deb turgan ekan. Normoda: *erkak-urg'ochiligi noma'lum odam, xunasa, gey* (9-sinf adabiyot darsligi, 23-bet. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 4-nashr).

Matndan anglashiladiki, ham erkaklik, ham ayollik xususiyati bo'lgan jins vakillariga nisbatan bu sifat ishlatiladi. Geyning ma'nosi esa matnga umuman to'g'ri kelmaydi. Biz bu bilan terminning noto'g'ri talqin qilinishini aytmoqchimiz. Bundan tashqari o'sha matnda, masalan, ilm tarixida bir ayolning bir nechta aka-ukalar bilan bitta oila bo'lib turmush qurishi haqida ma'lumotlar ko'zga tashlanadi. "Alpomish" dostoni faqat ijro jihatidan emas, mazmundagi g'aroyib tasodifiy voqealar nuqtayi nazari, qahramonlar sarguzashtlari, hayotiy dolzarb muammolarning qo'yilishi bilan ham murakkab asar. Masalan, bir ayolning bir nechta aka-ukalar bilan bitta oila bo'lib turmush qurishi – poliandriya haqida ham gap borgan. Bu esa o'zbek qavmi uchun o'ta absurd holat. Biz Fozil Yo'ldosh o'g'lining bunday oila tizimi haqida ma'lumoti bor-yo'qligini bilmaymiz. Ammo bir necha marta alp aka-ukalar nomidan Barchinga qarata: "... yo birimizga teg, yo barimizga teg", – deyishga majbur bo'lganini tushinish qiyin: "Biz o'zbekning rasmi shunday bo'ladi: qiz o'n to'rtga chiqqan so'ng, o'z ixtiyori o'zida qoladi. Bizning aytganimizga ko'nmay, tepaning boshiga o'tovini tikib o'tiribdi. O'ziga boringizlar, o'zidan so'rangizlar". Shunda qalmoqlar do'g'ilib, Barchinning ustiga qarab bora berdi. To'qson alpning zo'ri Ko'kaldosh: "Yo birimizga teg, yo barimizga teg. Bir javob ay", – dedi. Barchin bir so'z deb turgan ekan (9-sinf adabiyot darsligi, 23-bet. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 4-nashr).

Insoniyat tarixidagi minglab yillar oldin hukm surgan poliandriya o'la tushunchasi qanday qilib "Alpomish"da saqlanib qolishi mumkin? Yana qizig'i shundaki, na Boysari, na Barchin alp aka-ukalarning bu gapiga ortiqcha asabiy munosabatda bo'lmaydilar, bu gapni oddiy maishiy hayot holati sifatida qabul qiladilar. Bunga o'xshagan hozirgi ijtimoiy hayot nuqtayi nazaridan

tushunish va atroflicha sharh berish o'ta qiyin voqea lavhalarida dostonida juda ko'p. Olimlar ularga imkon darajasida ilmiy izoh berishga harakat qilib kelmoqdalar. Bunday matnlar maktab darsligiga kiritilishidan oldin lingvistik ekspertizadan o'tkazilishi va kerakli xulosalar olinishi zarur.

Shunday qilib, badiiy matndagi haqorat qilish hoddasi turli xarakterdagi huquqbuzarliklarning bir qismi bo'lib, ularning belgilari qonunchilik sohasiga, huquqbuzarlik obyektiga va uning, ya'ni huquqbuzarlik tarkibining turiga nisbatan nisbiylashtiriladi. Haqorat hodisasi qonun uchun ma'lum bir faktik holat. Bundan shunday xulosaga kelish mumkinki, lingvistik ekspertizaning vazifasi qonunda haqorat atamasini aniqlashga yordam berishda emas, balki huquqbuzarlik belgilarini o'z ichiga olgan hodisani tavsiflashda, lingvistik ekspertizaning vazifasi esa haqorat atamasini belgilashda deb ham bo'lmaydi. Tahlildan kelib chiqadigan eng muhim xulosa shuki, tilshunos qandaydir nutqiy harakatni haqoratli nutq ekanligini ko'rsata oladi. Boshqacha aytganda, voqelikda sodir bo'lgan va tilshunoslikda "haqorat" so'zi deb ataladigan o'sha nutqiy hodisa, haqorat ta'rifi-ning yo'qligi bilan bog'liq bo'lgan lingvistik asoslardan boshqa asoslar mavjud emas. Buni muayyan nutq xatti-harakati, ya'ni haqorat so'z sifatida tasniflash zarur. Tilshunoslikda haqorat hodisasini ko'rib chiqishda matn markazli va leksik markazli kabi ikkita yondashuvga ajratilishini yuqorida aytgan edik. Biz yuqorida haqoratni tasniflashda qabul qilingan mantiqiy imkoniyatlarni tavsiflaymiz. Bunda bir tomondan, "obro'sizlantirish strategiyasi" nomi ostida modellashtirilgan narsaning noaniqligi, ikkinchi tomondan, haqoratni xafa qilish ehtimoli bilan aniqlashdan kelib chiqadi.

Ekstremistik materiallarning huquqiy ahamiyati belgilari nifoq va adovat qo'zg'atish, milliy, irqiy, etnik, ijtimoiy belgilari bo'yicha aniqlangan odamlar guruhlariga nisbatan zo'ravonlik harakatlariga chaqirish, ekskluzivlik va ustunlikni targ'ib qilish, terrorizmni yoqlash belgilaridir. O.V.Kukushkina, Y.A.Safonova, T.N.Sekeraj tomonidan taklif qilingan Rossiya Adliya vazirligining ekspert markazlarida tavsiya etilgan ekstremistik matnlarni tahlil qilish metodologiyasi matnda uchta semantik tuzilmani aniqlashga asoslangan bo'lib, undagi ma'lumot turlari:

– nutq mavzusi, ya'ni unga nisbatan ommaviy bayonotning maqsadi;

– har qanday ekstremistik ma'no barcha uch turdagi xususiyatlarning kombinatsiyasi bo'lib, ularni tahlil qilishni talab qiladi;

– bu tahlil prinsipi odatda adabiy matnlarga taalluqli bo'lib, imtihonni tayinlagan organ tomonidan qo'yilgan savollarga javob berishga imkon beradi. Ammo badiiy muloqotni tahlil qilishda ba'zi qiyinchiliklar paydo bo'ladi. [4: 326]

Yangi bilim bazalari, masalan, badiiy matnning mazmunini o'rganishning nazariy asoslarini ishlab chiqish-

da ekstremizmga qarshi kurashish bilan bog'liq ishlar ahamiyatli. Ularni hal qilishda asosiy ekspert vazifalari ajralib turadi. Bunda da'vat, targ'ib, zo'ravonlik tahdidi, kamsitish, haqorat, nifoq, adovat, nafrat qo'zg'alishi alomatlarini tergovchi so'rovida ko'rsatilishi zarur.

Shunday qilib, o'zbek adabiyoti va maktab darsliklarini lingvistik ekspertiza qilishda ekstremizmga qarshi kurashish holatlariga adabiy matnning aksiologik yo'nalishi semantik va kommunikativ-pragmatik tahlildan foydalanish imkonini beradi. Semantik

tahlil matnning darajalarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Kommunikativ-pragmatik tahlil, birinchi navbatda, badiiy matnda tasviriy tarkibni tavsiflashga qaratilgan. Unda nutqning o'quvchiga ta'sir qilish usullarini o'rganish talab etiladi. Biroq matndagi modal ma'nolarning tarqoqligi, muallif pozitsiyasining yashirinligi, matndagi turli darajadagi avtorizatsiya – bularning barchasi badiiy matnning mazmuni va kommunikativ istiqbolini shakllantiradi hamda lingvistik ekspertizaning ko'plab muammolari hal etilishiga ko'mak beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Потебня А.А. Мысль и язык. Подготовка текста Ю.С.Рассказова и О.А.Сычева. – Москва: Лабиринт, 1999.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – Москва: КомКнига, 2007.
3. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – Москва, 1999.
4. Кукушкина О.В., Сафонова Ю.А., Секераж Т.Н. Теоретические и методические основы судебной психолого-лингвистической экспертизы текстов по делам, связанным с противодействием экстремизму. – Москва: ЭКОМ-Паблицер, 2011.

Zulfiya BERDIYEVA,

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

XORIJY ANTROPONIMLARNING DISKURSIV-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Maqolada xorijiy antroponimlarning diskursiv-pragmatik xususiyatlari va ularning hozirgi tilshunoslikdagi talqini, lingvokulturmalar sifatida antroponimlar va iboralar, tildagi o'xshatish va metaforalarni tahlil hamda tadqiq qilishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: xorijiy antroponimlar, diskurs, pragmatik xususiyat, tilshunoslik, lingvokulturrema, o'xshatish, metafora, semantik xususiyat, o'zaro adekvatlik, mazmun, tashqi tuzilish, shakl.

Annotation. The article aims to analyze and study the discursive-pragmatic features of foreign anthroponyms and their interpretation in modern linguistics, anthroponyms and phrases as linguoculturemes, linguistic analogies and metaphors.

Keywords: foreign anthroponyms, discourse, pragmatic attribute, linguistics, linguocultureme, analogy, metaphor, semantic attribute, mutual adequacy, content, external structure, form.

Аннотация. В статье ставится задача проанализировать и изучить дискурсивно-прагматические особенности иноязычных антропонимов и их интерпретацию в современной лингвистике, антропонимы и словосочетания как лингвокультуреми, лингвистические аналогии и метафоры.

Ключевые слова: иностранные антропонимы, дискурс, прагматический признак, языкознание, лингвокультурема, аналогия, метафора, семантический признак, взаимная адекватность, содержание, внешняя структура, форма.

Ma'lumki, antroponimik birliklar ingliz, nemis, rus, o'zbek tillari materialida ham maxsus tadqiqotlarning obyekti sifatida turli yondashuvlar asosida o'rganilgan. O'zbek antroponimlarini lingvistik, tarixiy, etnosemantik, sotsiolingvistik nuqtayi nazardan o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda ismlarning nominativ vazifasi, ism ma'nosi tushunchasi, ism berishda amal qilinadigan udum va odatlar, diniy ma'noli nomlarning bolaga berilish sabablari, ism berishda amal qilinuvchi totemistik va animistik e'tiqodlarga oid qimmatli ma'lumotlar berilgan [1]. O'zbek ismlari, familiya va ota ismlari, laqablari va taxalluslari quruq yoriq bo'lmasdan, ma'lum ma'noga egaligi haqida ham fikrlar bildirilgan [2]. O'zbek antro-

ponimiyasi lug'aviy boyligining o'z qatlamini tashkil etgan ismlarning mazmuniy tasnifi va grammatik tuzilishi hamda mintaqaviy o'ziga xosligi masalalari tadqiqotchilar e'tiboridan chetda qolmagan [3].

Antroponimlarning diskursiv-pragmatik tabiatini yoritish, tabiiyki, antroponimlarda ma'noning mavjudligiga asoslanadi. Antroponim semantikasi apellativ ma'nosi-ga nisbatan kengroq deb hisoblanadi. Atoqli ot lingvistik va ekstralingvistik komponentlardan tashkil topgan murakkab tuzilishga ega. Shuningdek, lingvistik komponent stilistik qiymatni ham, til va nutqda qo'llanish xususiyatlari va boshqa elementlarni ham o'z ichiga oladi. Ekstralingvistik komponent tarkibiga ismning murakkab